

การปลูกจำปี

โดย ชนิษฐา พงษ์ปรีชา , สีนี วัฒนพาหุ
กองส่งเสริมพืชสวน กรมส่งเสริมการเกษตร

✎ คำนำ

✎ ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

✎ การขยายพันธุ์

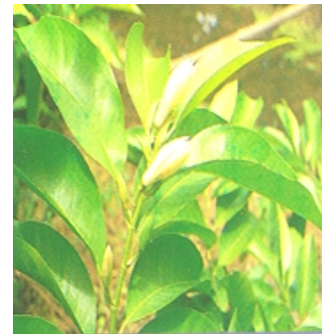
✎ แหล่งพันธุ์

✎ การปลูก

✎ การดูแลรักษา

✎ การเก็บดอก

✎ การตลาด

คำนำ

จำปี (Michelia longifolia Blume.) เป็นไม้พุ่มยืนต้น มีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศอินโดนีเซีย เป็นพืชในตระกูล Magnoliaceae เช่นเดียวกับจำปีและจำปูน ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าเข้ามาในประเทศไทยเมื่อใด แต่ก็นานจนกลายเป็นไม้ไปแล้ว จำปีนิยมปลูกกันทั่วไปตามบริเวณบ้าน เนื่องจากดอกมีกลิ่นหอม สามารถนำมาใช้บูชาพระหรือทำอุบะพวงมาลัยได้ เมื่อการร้อยพวงมาลัยพัฒนาเป็นการค้า ดอกไม้เป็นวัตถุดิบ เช่น มะลิ ดอกกรัก กุหลาบพวง รวมทั้งจำปีด้วย จึงได้รับความสนใจปลูกเป็นการค้ามากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับพืชอื่นๆ แล้ว ปีเป็นพืชที่ทำรายได้ดีพืชหนึ่ง เพราะทำให้ผู้ปลูกมีรายได้ต่อเนื่องแทบทุกวัน อีกทั้งการดูแลรักษาง่ายและไม่ค่อยมีโรคแมลงรบกวน จึงเป็นพืชที่ได้รับความสนใจจากเกษตรกรค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในภาคตะวันตก ซึ่งหลายจังหวัดอยู่ใกล้แหล่งจำหน่ายไม้ดอกแหล่งใหญ่ที่สุด คือ ตลาดปากคลองตลาด นอกจากนี้ภาคตะวันตกยังมีแหล่งใหญ่หลายแหล่ง ผู้ปลูกที่อยู่ใกล้แหล่งดังกล่าวสามารถจำหน่ายดอกแก่ผู้ร้อยมาลัยได้โดยตรง โดยไม่ต้องผ่านตลาดกลาง

📎 มาลัย

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

จำปีเป็นไม้ยืนต้นพุ่มใหญ่ ใบยาว ประมาณ 18-22 เซนติเมตร สีเขียวเข้ม รูปร่างมนรี ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ดอกมีสีขาวครีม มีกลิ่นหอมออกดอกบริเวณส่วนยอดของกิ่งและตามซอกใบ ดอกจะเริ่มบานประมาณ 20.00 น. (หรือ 2 พุ่ม) เป็นต้น

📎 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

การขยายพันธุ์

จำปีนิยมขยายพันธุ์โดยการตอนกิ่ง กิ่งตอนจำปีจะออกรากดีที่สุดในฤดูฝน กิ่งที่ใช้ตอน กิ่งที่ใช้ตอนควรเป็นกิ่งไม้แก่ หรืออ่อนเกินไป คือกิ่งสีเขียวอมน้ำตาล ซึ่งจะลอกเปลือกได้ง่าย วิธีการตอนทำเช่นเดียวกับตอนทั่วๆ ไป แต่หลังจากควั่นกิ่งแล้ว ควรทิ้งไว้ 3-4 วัน จึงใช้ดินหุ้มรอยควั่น แล้วหุ้มทับด้วยกาบมะพร้าวที่แช่น้ำจนชุ่มแล้วทุบจนนิ่ม หรือจะใช้ขุยมะพร้าวก็ได้ จากนั้นใช้ใบตองแห้งหรือพลาสติกหุ้มอีกชั้นหนึ่ง ถ้าสังเกตเห็นว่าดินแห้ง ควรรดน้ำให้เป็นครั้งคราว เพราะถ้าดินที่หุ้มรอยควั่นแห้งจะทำให้กิ่งตอนไม่ออกราก หลังจากตอนประมาณ 2 เดือน จะเห็นรากแทงผ่านใบตองออกมา จึงเอาใบตองหรือพลาสติกมาหุ้มทับหลังจากนี้ประมาณ 10-15 วัน หรือเมื่อรากเดินเต็มถุงก็ตัดปลูกลงได้ ถ้ายังไม่ตัดกิ่งตอนสามารถ ปล่อยกิ่งตอนไว้บนต้นไม้ขนาดใหญ่ประมาณหนึ่งปี โดยต้องคอยน้ำอย่าปล่อยให้วัสดุที่ตอนแห้ง กิ่งตอนจะตายได้

📌 หุ้มทับกิ่งตอนด้วยถุงขุยมะพร้าว

📌 หุ้มรอยควั่นด้วยดินหรือเปลือก

นอกจากจะขยายพันธุ์ด้วยการตอนแล้ว ยังสามารถขยายพันธุ์จำปีด้วยการทาบกิ่ง โดยใช้จำปาเป็นต้นตอต้นตอที่ใช้ควรมีขนาดใกล้เคียงกันกับกิ่งที่จะทาบต่างจากการทาบกิ่งไม้ผลทั่วไป คือ

- การปาดแผลบนต้นตอ จะปาดให้เหลี่ยยอดต้นตอไว้
- การพันรอยแผลที่ประกบของกิ่งทาบ จะไม่พันปิด แต่จะพันห่างๆ เว้นช่องว่างไว้
- การทาบกิ่ง โดยวิธีนี้ต้องคอยดูแลอย่าให้วัสดุปลูกของต้นตอแห้ง รอยทาบจะติดภายใน 45 วัน ก่อนตัดกิ่งทาบ ควรควั่นเดือนที่ต้นพันธุ์ได้รอยทาบกิ่ง 4-5 วัน หลังจากนั้นจึงตัดกิ่งทาบออกจากต้นแม่ นำมาชำในขุยมะพร้าว

📌 เหลี่ยยอดต้นตอไว้

📌 ลักษณะการพันที่รอยทาบเว้นช่องว่างไว้

แหล่งพันธุ์

ในภาคตะวันตก แหล่งพันธุ์จำปีของเกษตรกรจะอยู่ในพื้นที่ อำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี นอกนั้น อาจหาได้จากแหล่งชายกิ่งพันธุ์ต้นไม้ แถวเขตบางขุนนนท์ กรุงเทพฯ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ราคาชายกิ่งพันธุ์จำปีกิ่งละประมาณ 70-100 บาท

การปลูก

ช่วงปลูกที่เหมาะสม คือ เดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม การเตรียมดินถ้าเป็นสภาพพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมถึงควรทำการยกร่องโดยทั่วไป หลังร่องจะกว้างประมาณ 6 เมตร หากพื้นที่ที่น้ำท่วมไม่ถึงก็ไม่ต้องยกร่อง โดยการไถพรวนดินตากดินประมาณ 7 วัน แล้วขุดหลุมปลูกโดยใช้ระยะระหว่างต้น 4-6 เมตร ระหว่างแถว 6-7 เมตร ขึ้นกับสภาพพื้นที่ผสมคลุกเคล้ากับดินที่ขุดขึ้นมาให้เข้ากันดี แล้วใส่กลับลงในหลุม จากนั้นจึงนำต้นจำปีลงปลูก

การดูแลรักษา

1. การให้น้ำ หลังปลูกเสร็จควรให้น้ำทันที และให้น้ำทุกวันจนกว่าต้นจะตั้งตัวได้ หลังจากต้นตั้งตัวได้ ควรให้น้ำ 2 วันต่อครั้ง ถ้าปลูกในฤดูฝนก็ไม่จำเป็นต้องให้น้ำ แต่ต้องคอยดูแลเรื่องการระบายน้ำ อย่าให้น้ำขัง และอย่าเลือกพื้นที่ปลูกที่น้ำท่วมขัง เพราะแม้ว่าจำปีเป็นพืชชอบน้ำ แต่ก็อ่อนแอต่อสภาพน้ำขัง ในหน้าแล้งอาจต้องให้น้ำวันละ 2 ครั้ง ถ้าเป็นต้นที่ให้ดอกแล้ว ผลผลิตจะลดลงทันทีถ้าต้นขาดน้ำ

2. การตัดแต่งกิ่ง การปลูกจำปีต้องมีการตัดแต่งกิ่ง เพื่อควบคุมความสูงของต้นความสูงของต้น ทำให้ต้นโปร่งไม่เป็นที่สะสมของโรคและแมลง นอกจากนี้การตัดแต่งยังทำให้ต้นกิ่งใหม่ ซึ่งเป็นการบังคับการออกดอกได้ด้วย ทั้งนี้การตัดแต่งครั้งแรกให้ตัดยอดเพื่อทำให้ต้นเตี้ย สะดวกต่อการเก็บดอก กิ่งที่ควรตัดแต่งครั้งต่อไปได้แก่ กิ่งแก่ กิ่งแห้ง กิ่งภายในทรงพุ่ม และกิ่งที่มีข้อห่างออก (กิ่งที่ให้ผลผลิตน้อย)

3. การใส่ปุ๋ย หลังจากต้นที่ปลูกตั้งตัวได้แล้ว (ประมาณ 24 สัปดาห์) ควรใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 หรือ 16-16-16 อัตรา 1 กก./ต้น/ครั้ง เมื่อต้นอายุประมาณ 1 ปีครึ่ง จะเริ่มให้ดอก การใส่ปุ๋ยจึงควรเปลี่ยนเป็นสูตร 9-24-24 หรือ 8-24-24 ในอัตรา 1 กก./ต้น/ครั้ง การใส่ปุ๋ยควรเป็นหลุมตามแนวทรงพุ่ม หลังให้ปุ๋ยแล้วควรรดน้ำตามทุกครั้ง นอกจากปุ๋ยเคมีแล้วควรใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักในช่วงฤดูฝนปีละครั้ง ถ้าต้นอายุน้อยกว่า 2 ปี ใส่อัตรา 1 บุงก์/ต้น เมื่อต้นมีอายุ 2 ปีขึ้นไป ใส่อัตรา 50 กก./ต้น นอกจากนี้ใบจากการตัดแต่งกิ่งควรกองสุมไว้รอบโคนต้นเพื่อรักษาความชื้นในดินและย่อยสลายเป็นปุ๋ยต่อไป

4. การบังคับการออกดอก ผู้ปลูกสามารถบังคับให้จำปีออกดอกในช่วงที่ต้องการได้ โดยการแต่งและใส่ปุ๋ย โดยปกติผลผลิตจำปีจะลดลงในช่วงปลายฤดูฝน จำปีจะติดดอกและเก็บผลผลิตได้ภายใน 2-3 เดือน หลังตัดแต่งกิ่ง ซึ่งจะตรงกับช่วงที่ดอกจำปีมีราคาแพงพอดี ส่วนเกษตรกร การที่เก็บ

ดอกชายตลาดท้องถิ่นสามารถควบคุมให้จำปีทยอยออกดอกเพื่อ ให้มีผลผลิตชายตลาดปี โดยทยอยตัดแต่งกิ่งแทนการตัดแต่งกิ่งทั้งแปลงพร้อมกัน

ลักษณะการตัดแต่งทรงต้นเพื่อเก็บดอก

ลักษณะการตัดแต่งทรงต้นเพื่อการขยายพันธุ์

5. โรค แมลง และการป้องกันกำจัด จำปีเป็นพืชที่ไม่ค่อยมีแมลงศัตรูรบกวน จึงใช้สารเคมีค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับพืชอื่น อย่างไรก็ตามศัตรูที่อาจพบได้ในการปลูกจำปี ได้แก่

5.1 กิ่งและต้นแตก เมื่อต้นจำปีมีอายุมากเปลือกนอกของกิ่งและลำต้นจะมีรอยแตกทั่วไป เป็นอาการที่ไม่ทราบสาเหตุแต่แก้ไขโดยการตากเปลือกลำต้นออกให้ถึงเนื้อไม้ แล้วทายากันราตรงรอยแตกส่วนเปลือกที่ลอกออก ควรนำไปเผาทำลายนอกแปลง

5.2 หนอน ในบางพื้นที่จะพบการระบาดของหนอนเจาะลำต้นและทำลายดอก ส่วนมากจะระบาดในช่วงฤดูแล้ง ควรฉีดสารป้องกันกำจัดเมื่อสังเกตเห็นว่าเริ่มมีหนอน อย่าปล่อยให้ระบาดมากจะทำให้กำจัดยาก

นอกจากนี้จำปีมีจุดอ่อนที่ระบบราก ถ้าพื้นที่ปลูกมีศัตรูพืชที่อาศัยในดิน เช่น มด ปลวก หรือไส้เดือนฝอยระบบรากอาจถูกทำลายให้ต้นถึงตายได้โดยเฉพาะช่วงที่ต้นยังเล็ก ดังนั้นในพื้นที่ที่มีปัญหา นี้ อาจต้องใช้ฟิวราดานรองกันหลุมปลูกหรือหยอดลงดินเป็นครั้งคราว โดยเฉพาะขณะต้นยังเล็กอยู่ การถางหญ้าหรือพรวนดินในแปลงปลูกถ้าทำไม่ถูกวิธีจะทำลายระบบราก ทำให้ต้นตายได้ เกษตรกรในบางพื้นที่จึงนิยมปล่อยให้หญ้ารก หรือปลูกจำปีร่วมกับพืชล้มลุกอื่นๆ

การเก็บดอก

จำปีเริ่มเก็บดอกได้หลังจากปลูกประมาณ 1 ปีครึ่ง และจะให้ผลผลิตเต็มที่เมื่ออายุประมาณ 3 ปี ดอกจำปีจะเริ่มทยอยบานเวลาประมาณ 20.00 – 21.00 น. (หรือ 2-3 ทุ่ม) เกษตรกรที่เก็บดอกส่งชายตลาดปากคลองตลาดจะเก็บดอกเป็นดอกเริ่มบาน คือประมาณ 20.00 น. (หรือ 2 ทุ่ม) ถ้าดอกอยู่สูงจะใช้ไม้สอยซึ่งปลายเป็นง่ามสามารถบิดดอกตรงขั้วให้หลุดออกมาได้ หลังจากเก็บดอกมาแล้วจะจัดเรียงดอกใส่ถุงๆ ละ 100-200 ดอก แล้วจัดเรียงถุงลงกล่องน้ำแข็ง โดยจัดเรียงถุงเป็นชั้นๆ สลับกับชั้นน้ำแข็ง ถ้าเก็บดอกชายแหล่งร้อยพวงมาลัยในท้องถิ่นเกษตรกรจะเก็บในตอนใกล้สว่างคือประมาณ 3 นาฬิกา หรือตี 3 แล้วใส่ถุงๆ ละ 100-200 ดอก ใส่กล่องมีฝาปิดส่งชายโดยไม่ต้องโรยน้ำแข็ง เพราะดอกจำปีจะถึงมือผู้ร้อยมาลัยก่อน 09.00 น. (หรือ 9 โมงเช้า) ถ้าเป็นช่วงฤดูฝนซึ่งผล

ผลิตมาก จะต้องเก็บ 2 รอบคือ ตอนหัวค่ำและตอนเช้ามีด การเก็บในเวลาที่มีแสงสว่างจะทำให้ดอกบานและเฉาเร็วเก็บไว้ได้ไม่นาน จึงไม่นิยมปฏิบัติกัน

✍ การเก็บดอกจำปี

✍ เครื่องมือในการเก็บดอกจำปี

การตลาด

การขายดอกจำปี แบ่งเป็น 2 ลักษณะดังกล่าวแล้ว คือ ขายส่งตลาดกลาง เช่น ตลาดปากคลองตลาดและขายให้แหล่งร้อยละในท้องถิ่นโดยตรง ถ้าขายส่งตลาดกลางราคาจะขึ้นลงตามปริมาณผลผลิต ในช่วงที่มีผลผลิตสูงสุดอยู่ระหว่าง เดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม ราคาจะต่ำ คือ ประมาณ 5-20 บาท/100 ดอก ในช่วงระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคม ซึ่งเป็นช่วงที่มีผลผลิตต่ำ ราคาอาจสูงถึง 50-70 บาท/100 ดอก ถ้าขายผลผลิตให้ ผู้ร้อยละในท้องถิ่นราคาจะคงที่ตลอดปี คือ 25 บาท/100 ดอก

ก่อนตัดสินใจปลูกจำปีเป็นการค้าจะต้องแน่ใจว่ามีตลาดรองรับผลผลิต สามารถหาแรงงานในการเก็บดอกได้และนอกจากนี้แหล่งปลูกจะต้องไม่เป็นที่ลุ่ม มีน้ำท่วมเป็นประจำ

เอกสารอ้างอิง

กองส่งเสริมพืชสวน กรมส่งเสริมการเกษตร 2537. จำปี. ในคู่มือการปลูกไม้ตัดดอก, หน้า 93-98

อมรศรี ตู่ระพีวงศ์. 2541 สว่าง ทิกุลวงศ์ ปลูกจำปีเพิ่มรายได้ ยุคไอ เอ็ม เอฟ. เทคโนโลยีชาวบ้าน, 189 : 36-37

ที่มา : ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ส่วนพัฒนาสถาบันฝึกอบรมและเผยแพร่
กลุ่มงานพัฒนาการผลิต ส่วนส่งเสริมและพัฒนาการผลิต
สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันตก อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
กรมส่งเสริมการเกษตร
โทร. (032) 201568